

Hoofdstuk 1

Tussen Crooswijk en Kralingen

Het is even zoeken, want we worden gehinderd door het moderne eenrichtingsverkeer en diverse opgebroken straten, maar uiteindelijk weet ze feilloos de weg naar de Paradijslaan te vinden. ‘Zie je wel,’ zegt Rita Reys, ‘ik had gelijk, het is een hele brede straat met bomen.’ Het moet bijna zeventig jaar geleden zijn dat ze de Rotterdamse straat van haar jeugd voor het laatst bezocht. Crooswijk was in 1924 een rechtgeaarde arbeidersbuurt, tegenwoordig wonen er voornamelijk allochtone gezinnen.

‘57A, deze deur is het,’ zegt Rita Reys. ‘Boven ons op 57B woonde Valkhoff, je weet wel, Japie Valkhoff, de componist van *Diep in mijn hart*.’ Ze zingt het wijsje voor.

Het naambordje op de deur van 57A zegt ‘K.L. Thomas’, maar op ons bellen krijgen we geen gehoor.

Een vriendelijke jonge voorbijgangster vertelt dat het hele blok over anderhalf jaar wordt gesloopt. In Crooswijk verdwijnen in een tijdsbestek van vijftien jaar twintigduizend goedkope woningen en er komen 4500 dure appartementen voor terug. Onze informante verwijst ons naar de snackbar een blok verder op de hoek. ‘Die zit er al 28 jaar, misschien weten ze daar meer.’

Zodra Rita Reys binnenkomt, roept het echtpaar achter de toonbank in oer-Rotterdams: ‘Hé, bent u weer teruggekomen?’

Ze kennen haar?

‘Nee, maar ik zie het gelijk,’ antwoordt de vrouw.

Weten ze ook dat Rita Reys hier is opgegroeid?

‘Ja, dat hebben we gelezen in een blad of zo,’ zegt de man.

‘Wie hoorden we nou laatst zingen die hier ook vandaan komt?’ vraagt de vrouw.

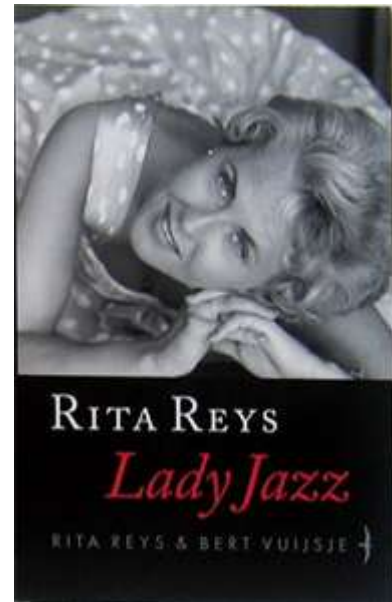
‘Joke Bruijs,’ zegt haar man.

‘Toen zei ik: nou, geef mij Rita Reys maar,’ besluit de vrouw.

Met een vergulde glimlach neemt Rita Reys afscheid van het echtpaar. Aan de overkant lopen we de Couwaelstraat in, waar ze op school heeft gezeten. De niet erg fraaie nieuwbouw brengt haar even in verwarring. Dan vindt ze toch de poort naar het schoolterrein. Het gebouw van haar lagere school is nu onderdeel van het ROC Rotterdam, maar ze herkent het onmiddellijk. Een tweede poort komt uit op de Rusthoflaan, die ons terugvoert naar de Paradijslaan. ‘Hé kijk,’ zegt Rita Reys, ‘het café op de hoek is er nog altijd. Daar moest ik van mijn moeder soms mijn vader gaan halen.’

Na een nieuwe doolrit langs opgebroken straten bereiken we de Sophiakade, hemelsbreed maar een paar honderd meter van de Paradijslaan. ‘Ik zei het toch: je hoeft alleen de brug over en dan loop je Kralingen in,’ zegt Rita Reys. ‘Crooswijk was voor mijn moeder niet mooi genoeg, daar wilde ze niet meer wonen. Ze zei: ik wil de kinderen in Kralingen grootbrengen. En toen zijn we hierheen verhuisd.’

We zoeken Sophiakade 19A, haar vroegere adres, maar het oude huizenblok houdt precies voor dat huisnummer op. Dan volgt er een tien meter breed gat met een doorgang voor voetgangers en fietsers, en daarna begint de onappetijtelijke grauwgrijze nieuwbouw.

‘Het huis is weg,’ zegt Rita Reys. ‘Hier stond het, het kan niet anders. Ik woonde op nummer 19 in het benedenhuis. Mijn moeder wilde alleen maar beneden, met al die kleine kindjes. Zie je hoe leuk het hier was, met dat uitzicht over het water? Zo wilde mijn moeder ons grootbrengen.’

Even later rijden we langs de herenhuizen van de Kralingseplaslaan. Rita Reys vertelt hoe ze daar als meisje van twaalf met haar moeder ’s avonds wel eens wandelde. ‘Dan keken we naar die mooie huizen waar overal het licht aan was en je zag van die prachtige oude kasten waar allemaal antieke borden op stonden. En dan zei ik: o moe, kijk toch eens hoe mooi, als ik groot ben wil ik dat ook. Dan zei zij: nou lieverd, als je hard werkt heb je best kans dat je dat bereikt in je leven.’

Rita Reys:

Mijn moeder zei altijd: jij bent zingend geboren. Want ik zat in de kinderstoel al heel hard te zingen. In de klas kon ik ook altijd het mooiste zingen. Toen ik van de lagere school af ging, moest ik samen met een jongen die ook heel goed zong *Het zonnetje gaat van ons scheiden* zingen. Jo van Dijk heette hij, en hij had een hele grote adamsappel die dan zo omhoog ging, ik zal het nooit vergeten. Ik was zo zenuwachtig dat mijn onderlip trilde, dus dat klonk als vibrato. Toen zeiden ze: die meid moet zangeres worden. Maar dat was niet mijn vibrato, dat was de angst van het zingen.

Mijn vader was muzikant. Hij speelde viool en zijn bij-instrumenten waren klarinet en saxofoon. Mijn moeder was danseres in Henri ter Hall ’s Revue geweest, maar eigenlijk was ze muzikaler dan mijn vader. Ze had een paar oren aan haar hoofd, dat was fantastisch. Mijn gouden oortjes heb ik van haar. Als mijn vader op zijn viool aan het studeren was, liep ze naar hem toe en zei ze: ‘Hé Karel, dat is helemaal verkeerd wat je daar speelt, die noot is niet goed, jongen.’ Dan werd hij wel nijdig, maar hij ging het toch studeren tot hij het eindelijk goed deed.

Ik wilde eigenlijk operettezangeres worden. Dat kwam van mijn moeder, want die was gek op het licht-klassieke genre: Tsjaikovski en Chopin en Debussy. Mijn vader vond het ook prachtig, maar mijn moeder zwijmelde daarbij. Mijn moeder kon ook ontzettend goed zingen, gekke liedjes zoals *De kleine Pierrette en de kleine Pierrot* en *’t Broekie van Jantje*. Ik ken het nog altijd:

*Er was eens een haveloos ventje,
die vroeg an z'n moeder een broek.
Maar moeder verdiende geen centje,
en vader was wekenlang zoek.*

*Ach, moedertje, geef me geen standje,
er zit in m'n broekie een scheur.*

*En de jongens op school roepen: Jantje
jouw billen die zien we d'r deur.*

Heel sierlijk was mijn moeder, echt een plaatje om te zien. Ze danste ook met ons, dan liep ze zo door het huis en maakte van die gracieuze gebaren met haar handjes. Ze was chorusmeisje bij de revue geweest, geen ster, en ze trouwde heel jong, met 21. Ze was heel mooi, heel koket, maar ze zat al zo jong in de kleine kindjes dat er van haar eigen leven eigenlijk niks meer kwam. Ze was niet erg ontwikkeld, dus ze had ook niet de *guts* om er echt iets van te maken – geen geld in de allereerste plaats. Maar het was wel een hele zorgzame moeder. Ze liep bijvoorbeeld alle markten af en kocht dan tweedehands kousen voor ons, van die prachtige dunne kousen van bembergzijde. Dan stak ze haar hand erin en dan zei die vent: ‘Drie paar voor vijf cent.’ ‘Nee hoor, ik geef je maar tweeënhalve cent.’ Zo was mijn moeder. Achteraf vind ik het zo zielig, dan denk ik: wat heeft dat mens hard gewerkt, en ze zag er zo schattig uit, ze had toch ook veel talent, dan is het eigenlijk zonde dat ze aan een muzikant

blijft hangen die haar gelijk zoveel kindertjes geeft. Mijn moeder was van 1898 en heette voluit Adriana Helena. We noemden haar Jeanne. Ze kwam uit een heel goede familie. Haar vader, opa Simon Termijn, was antiquair en had daarnaast een groot autobedrijf in Rotterdam, Garage Termijn. Ze is 75 geworden, en ik heb het altijd jammer gevonden dat ze de tijd van mijn echt grote successen niet heeft meegemaakt.

Mijn vader was in 1896 in Zwolle geboren, maar werd al heel jong wees en groeide op in Den Haag. Adrianus Jacobus Karel Reijs was zijn volle naam, hij noemde zich Karel.

Hij ging viool studeren, nam er later klarinet en saxofoon bij, en ging in allerlei orkestjes spelen, alle mogelijke schnabbeltjes als *Stehgeiger* of zo. *Wien, Wien, nur du allein*, dat soort repertoire.

Hij was een hele goeie violist. Arena was een grote bioscoop in Rotterdam en voordat de film begon speelde het orkest beneden in de pit, en daar stond mijn vader met dat lange lijf dan voor met zijn viool. Hij was een echte ouwe socialist, een rooie rakker, dus hij keek tegen niks en niemand op. Dat heeft hij ons ook geleerd.

Hij was een doener, hij kon alles met z'n handen, hij zaagde en hij repareerde alles in huis. Alleen kreeg hij op een gegeven moment een staalsplinter in zijn duim. Dat was verschrikkelijk, daardoor kreeg hij fijt aan zijn duim, een soort botontsteking. Dat was zo'n tien jaar voor zijn dood. Toen kon hij zijn strijkstok wel aan de wilgen hangen, hij kon niet meer spelen. Daarna is hij vertegenwoordiger van een uitgever geworden, ging hij alle winkels af om boeken te verkopen. Hij was ook een echte boekenfreak. In 1964 is hij gestorven, op zijn 68ste.

Of het nou echt een goed huwelijk is geweest, betwijfel ik. Mijn vader was als muzikant altijd weg en hij was een leuke man om te zien, een knappe vent. Hij zal heus wel eens een slipper hebben gemaakt, want hij hield erg van de liefde. Niet dat hij ons dat ooit heeft verteld, maar dat neem ik wel aan, want anders maak je niet zoveel kinderen. We waren niet katholiek. Mijn moeder voelde dat er wel eens wat gebeurde als hij zo lang van huis was. Er waren natuurlijk een hoop vrouwen bij, allerlei vrouwelijke acts. Carla met de sprekende poppen kan ik me nog goed herinneren. Carla was een mooie meid en daar vertelde hij dan over, hoe leuk dat was geweest. Mijn moeder kreeg een beetje achterdocht en ging in zijn agendaatjes zoeken en ja hoor, daar vond ze inderdaad afspraakjes.

Ze hebben wel eens bonje gehad. Dan liep ze weer te janken. Wat ze allemaal zei, weet ik niet. Dat drong niet echt tot ons door. Wij waren ook maar kinderen, wisten wij veel.

* * *

We waren met tien kinderen. Oorspronkelijk twaalf, maar twee zijn doodgeboren, dus mijn ouders moesten er tien grootbrengen. Simon is de oudste, die leeft nog. Hij werkte in Rotterdam in de dierentuin en hij is nu 83. De tweede was Riny, die is ook zangeres geweest. Ze heeft heel lang met het orkest van John Kristel gewerkt en ze was getrouwd met arrangeur Tom Dissevelt. Ze is in februari 2003 overleden. Ik werd als derde kind geboren, op 21 december 1924, en ik kreeg de voornamen Maria Everdina, naar mijn overleden grootmoeder van moederskant.

De vierde was Karel, die precies zoals mijn vader heet en die ook muzikant is geworden, altsaxofonist. Daarna kwamen Jeanne en Anna – die is ook overleden – en toen Elly. Die werd, net als Riny en ik, zangeres. Elly was eerst een tijdje getrouwd met onze latere gitarist Wim Overgaauw; later heeft ze een Amerikaan ontmoet met wie ze naar de States is gegaan. Ze woont nu in South Dakota. Dat huwelijk duurt al 42 jaar en het gaat fantastisch met haar; ze heeft vijf kleinkindertjes.

Na Elly zijn nog drie knullen geboren, Ko, Tom en Rudy, maar eerlijk gezegd ben ik de familiedraad een beetje kwijtgeraakt. Op verjaardagen en met kerst sturen we elkaar een

kaartje, maar verder zie ik ze nooit. Alleen met Riny had ik veel contact, maar die was ook met een muzikant getrouwd, dus dat ging veel lekkerder. En ik schrijf erg vaak met Elly in Amerika.

De familieband was bij ons nooit zo sterk. We zijn gewoon zo opgevoed, dat zal de tijd ook wel hebben meegebracht. We waren natuurlijk arm, het was een groot gezin en er was geen tijd voor de kinderen. Daardoor hebben we ook niet geleerd echt van elkaar te houden, want ik denk dat het zoiets moet zijn. Knuffelen of zo, dat was er helemaal niet bij.

We woonden in de Paradijslaan in Crooswijk. Een klein rijtjeshuis, vier kamertjes achter mekaar. Aan de straatkant had je wat mijn moeder de voorkamer noemde. Daar mochten wij als kinderen niet komen, want daar studeerde mijn vader altijd. De muziek stond op de lessenaar en zijn viool hing daar. Aan de kant van de tuin was de huiskamer. Dan had je de slaapkamer waar mijn ouders sliepen, en grenzend aan de huiskamer het slaapkamertje van de kinderen.

We sliepen met z'n allen in één tweepersoonsbed, met z'n vieren of vijven, en dan hadden we een hele grote herdershond, die sliep er ook vaak nog bij. Dat vonden we heerlijk, we wisten toch niet beter. Lekker warm tegen elkaar aan. Gelukkig waren we allemaal vroeg zindelijk, we waren geen piskousen. Het zou vreselijk zijn geweest als je met je billen tegen een kind aan had moeten liggen dat nat is of zo.

Op zaterdagavond gingen we met z'n allen in de teil, de grootste wasteil die er te koop was. In de winter zette mijn moeder de teil voor de potkachel, omdat het in de rest van het huis natuurlijk te koud was, en daar werd dan een emmer heet water in gegoooid. Eerst gingen de kleintjes, dan de groten, en als de groten kwamen werd er nog wat extra heet water bij gegoooid. Een paar huizen verderop woonde de waterstoker, en dan zei mijn moeder: 'Haal effe een emmer heet water.' Want dat hadden wij niet in huis. Dus dan haalden we een emmer heet water, dat ging erbij, en dan had je toch het gevoel dat je een lekker schoon bad had. Dat gebeurde maar één keer in de week, maar goed, het werd gedaan.

We hadden wel een grote volkstuin aan de Rotte. Dat was hartstikke leuk. Daar sliepen we allemaal in een grote schuur die mijn vader zelf had gebouwd. Hij maakte voor ons ook een kano van allerlei onderdelen van ouwe boten die daar lagen. Daar speelden we mee op het water en dan gingen we kikkervisjes vangen. Pa leerde ons hoe je kikkervisjes in leven kon houden. Wij dachten dat je die gewoon in een emmer water kon stoppen, maar dat is niet zo. Je moet kikkervisjes laten zwemmen in water uit de plas waar je ze gevangen hebt, met kroos. Dan zagen we ze groeien en als ze groot waren, mochten we ze van ons vader weer loslaten. Mijn vader was dus een echte *family man*. Hij wist donders goed dat hij die kinderen had gemaakt en dat hij daarvoor hoorde te zorgen. Maar tegelijk was hij soms ook een flierefluiter. Als hij lekker had verdiend ging hij naar Leeftang, de kroeg op de hoek van de Paradijslaan, en dan moest ik hem gaan halen. Dan kwam ik zeggen: 'Pa, je moet naar huis, moeder heeft de aardappelen gaar, als je niet meekomt verpietert het allemaal.' En hij tegen zijn kroegmaatjes: 'Nou ik moet gaan, maar neem nog even een slokkie van mij.' Zo ging dat, dat was mijn vader. Daar was mijn moeder natuurlijk doodsbang voor, want dat geld konden we zelf wel gebruiken.

* * *

Toen ik elf was, zijn we verhuisd naar de Sophiakade in Kralingen. Mijn moeder wilde haar kinderen niet in Crooswijk grootbrengen, zoals mijn vader misschien wilde. Ze had het een beetje hoog in haar hoofd, ze kwam ook niet uit een arm gezin, en ze vond dat we in Crooswijk tussen een verkeerd soort mensen woonden. Dus toen zijn we gewoon de brug overgegaan naar de Sophiakade. Dat was dan net op de grens van Kralingen en Crooswijk, maar het was wel veel mooier natuurlijk.

Op de Sophiakade was de huur maar één gulden meer in de week dan in de Paradijslaan. Toch herinner ik me dat mijn vader daar heel verontwaardigd over was: ‘Dat kunnen we nooit betalen!’ Maar mijn moeder was vastbesloten dat haar kinderen in een betere buurt moesten opgroeien. Het was net als in de Paradijslaan: een rijtjeshuis, maar groter, met een extra kamer. Dus kregen de meisjes een kamer en de jongens een kamer. In de gang was nog een grote bedstee en in de huiskamer ook, dus we hadden veel meer ruimte.

In onze kamer stonden twee opklapbedden. Riny sliep in het ene bed en in het andere sliep ik met Jeanne, want die was toen ook al geboren. We hadden geen warm water, maar er was al wel een wastafel, zodat we ons lekker konden wassen en tandjes poetsen. Dat was voor ons een geweldige luxe.

Ik ging naar school in de Couwaelstraat, een zijstraat van de Paradijslaan, en dat was handig. Toen we verhuisden, kon ik op dezelfde lagere school blijven. Ik hoefde alleen maar de brug over van Kralingen naar Crooswijk. Meneer De Heer was mijn onderwijzer en dat was een fantastische man. Die had zo’n gevoel voor armere kinderen, waarvan ik er natuurlijk één was, en die gaf ons extra lessen in biologie en scheikunde. Dan zei hij: ‘Dit is kwik en als je daar een gouden ringetje in gooit, dan lost dat helemaal op.’ Dat legde die man ons allemaal uit.

Ik was redelijk goed op school, een kleine bijdehante sodemieter, ik ben nooit blijven zitten. Meneer De Heer adviseerde dat ik naar de mulo zou gaan en dat is ook gebeurd. Het ging heel goed op de mulo, ik heb er in elk geval een ondergrond van de Engelse taal en de Duitse taal gekregen. Maar ik heb er nog niet eens een jaar op gezeten. Omdat er geen geld was moest ik eraf. Dat was nou eenmaal niet anders, het was een groot gezin en ze wilden allemaal graag wat leren, maar dat kon gewoon niet. Toen moest ik in de huishouding bij mijn moeder werken, omdat er inmiddels zoveel kleine kinderen waren.

Als dertienjarige stond ik achter de waskuip de grote was te boenen, zonder wasmachine. Dan lag mijn moeder weer een keer in bed, had ze weer een kind gebaard. Ik was nog zo klein dat de burens boven wel eens zeiden: ‘Jezus, mensen toch, je kan zo’n kind toch niet zo hard laten werken.’ Riny ook, Rien en ik hebben keihard gewerkt. Elke dag moesten we de loper opnemen en over de waslijn uitkloppen. Want we hadden een grote hond en er gingen twaalf paar benen overheen, met de ouders mee, dus dat werd verschrikkelijk stoffig en vies.

Toen ik veertien werd, was ik oud genoeg om te gaan werken. Ik werd hulp in de huishouding voor halve dagen bij de familie Van Manen, voor een rijksdaalder in de week die ik natuurlijk aan mijn moeder moest afdragen. Die man was advocaat in Rotterdam en ze hadden twee kleine kindertjes, dus daar moest ik voor zorgen. Maar ze hadden ook nog een oude opa in huis. Die zat altijd boven op zijn kamertje en die moest ik zijn eten brengen. Ik was natuurlijk nog een kind, heel tener en mager, maar ik zag er schattig uit. En die ouwe probeerde mij dan steeds bij mijn billen te pakken.

Dat vertelde ik aan mijn vader en die werd zó verschrikkelijk nijdig. Hij heeft die mensen een brief gestuurd, maar wat deden ze daarna? Ze legden één cent onder het kleed, ik ging stofzuigen, ik vond die cent en ik stopte die in mijn zak. Ik was nu eenmaal arm, dan kon ik wat droppies kopen of zo. Maar dat hadden ze expres gedaan, omdat ze nijdig waren over het feit dat mijn vader die brief had geschreven, dat die ouwe met zijn fikken van mij af moest blijven. Dus toen schreven ze een brief terug, dat ik ontslagen werd omdat ik stal. Moet je toch nagaan.

* * *

Op 14 mei 1940, ik moest nog zestien worden, zei mijn moeder ’s middags tegen me: ‘Riet, haal jij even twee emmers water, ik moet luiers wassen.’ Ze had de maand daarvoor net een baby gekregen, mijn broertje Tom. Dus ik weer naar de waterstoker. Op het moment dat ik

met twee emmers heet water kwam aanlopen, zag ik vliegtuigen overkomen en daaruit vielen allemaal van die lange dingetjes omlaag. Die hadden wij nooit gezien, maar dat bleken bommen te zijn. We wisten dat het oorlog was, maar we wisten natuurlijk niet dat er een bombardement kwam.

Ik hoorde *boem! boem! boem! boem!*, vreselijke knallen en gedoe, dus ik vloog naar huis, ik gooide die emmers water zo de gang binnen en ik riep: ‘O moeder, er komen vliegmachines, die gooien allemaal sigaren eruit.’ Wist ik veel als kind.

Mijn moeder pakte ons allemaal op en zei: ‘Kom op, iedereen de kelder in.’ Dat kon door een luikje in de bedstee in de gang, daar zat een trapje onder. In de kelder gooide mijn moeder allerhande bedden over de kindertjes, peluws en dekens en matrassen, zodat we maar niet geraakt zouden worden. Ze nam ons allemaal als een kloek onder haar armen.

Mijn vader was er niet. Die was op de fiets boodschappen doen, dus wij zaten in de kelder ook van: jemig, waar is pa. Na een uur of zo gingen we weer naar boven en toen stond er een paard in de gang. Door de verschrikkelijke klappen van het bombardement was de voordeur opengeknald en de groenteboer had zijn paard bij ons in de gang gezet. Later is er nog een liedje gemaakt, *Er staat een paard in de gang*, dat ging niet over ons. Maar er stond bij ons écht een paard in de gang. Als ik het nu aan mijn kleinzoon vertel lacht hij zich kapot.

We waren boven, het bombardement was afgelopen, en net op dat moment kwam pa thuis. Gelukkig had hij ergens kunnen schuilen, maar hij was wel van zijn fiets af geslingerd met zijn kop tegen de muur, dus hij had een groot gat in zijn hoofd. Maar dat was niet zo heel ernstig.

Van de angst en de zenuwen had ik allemaal krulletjes in mijn haar gedraaid. Die stonden rechtop, waar ik op leek mag god weten. Ik ging een plas doen op de wc en ik zag bloed. Ik riep: ‘O moeder, ik ben geraakt, ik ben tóch geraakt!’ En zij: ‘O nee, o god help me, laat nou niet een van de kinderen tóch geraakt zijn... Nou, waar zit het, waar zit het?’ Dus ik liet het haar zien.

Ze zegt: ‘Ach rotgriet, je bent een grote meid geworden. Denk erom dat je je nou niet meer laat zoenen, hoor.’

Dit is het eerste Hoofdstuk uit Het BOEK- Rita Reys Lady Jazz

Het boek is niet meer in de handel, maar nog wel te bestellen via de website van Bert Vuijsje:
www.bebopbusiness.com

Plaatsing met toestemming van Bert Vuijsje, en daarvoor de dank van vele Crooswijkers. www.eencrooswijkervertel.nl